

A legjellemzőbb helyesírási hibák közterületek felirataiban Kaposvár belvárosában

GOMBOS LUCA¹

ABSZTRAKT

Kutatásomban azt vizsgáltam, milyen típusú helyesírási hibákat vétene az emberek leggyakrabban. Az előzetes közvélemény-kutatások eredményeivel ellentétben én úgy gondoltam, hogy az egybe- és különírás fogja a legtöbb problémát okozni, a másik nagyobb hibaforrás pedig a kis- és nagykö- tőjelek használata lesz. Ennek bizonyítására közel ezer feliratot gyűjtöttem össze, rendeztem táblá- zatba és elemeztem Kaposvár belvárosának kirakataiból, közterületeiről. Eredményeim azt mutat- ják, hogy a feliratok csaknem felében (a hibás feliratok háromnegyedében) elrontották az egybe- és különírást, és több mint kétszázszor a kis- és nagykö- tőjeleket is összekeverték. Az egyéb hibatípusok előfordulása ezek mellett elenyésző. Érdekel az is, hogy mi és milyen mértékben befolyásolhatja a feliratok írásképét. Amikor „származásuk” szerint csoportokra bontottam a hirdetések, a közér- dekű feliratokban a többenél kevesebb hibát találtam, de a magánszféra és a kulturális sféra helyes- írási szempontból nem különült el egymástól látványosan.

1. Bevezetés

A legtöbb iskolázott ember fontosnak érzi, hogy megnyilatkozásait helyesen írja le, sőt, jel- lemző módon mások hibáit is rossz szemmel nézi. Helyesírási hibát véteni legalábbis „ciki”, még akkor is, ha az, aki felfedezi, szóvá teszi a tévesztést, talán maga sincs magasabb szintű ortográfiai tudás birtokában.

Akad, aki a helyesírás fontosságának hangsúlyozását „helyesírás-fetiszmusnak” hívja, s vannak nyelvészek – Nadasdy Ádám vagy Kálmán László –, akik például a nyelvtanítás fókuszát a helyesírásról máshova, például a szövegértésre tennék át (Kolozsi, 2016).

---

¹ Gombos Luca, Munkácsy Mihály Gimnázium. 11. e osztály.
Mentortanár: Takácsné Horváth Edina.

Mégis azt mondhatjuk, hogy a helyesírás jelenleg a műveltségcsomagunk fontos része, s például az ly-j tévesztés főbenjáró bűnnek számít, miközben nem is gyakori hiba, hisz erre már első tagozaton is nagy gondot fordítanak.

Érdekesnek tartom, milyen hibákat tartanak általában az emberek gyakoribbnak, elfogadhatónak, vagy épp megbocsáthatatlannak. Egyértelműen úgy tűnik, hogy a nagy kezdőbetűkkel, a hasonulásokkal, a hosszú és rövid magán- és mássalhangzókkal és az ly-es, j-s szavakkal gyűlik meg a legtöbb ember baja a közvélemény szerint. Ezzel szemben én úgy gondolom, hogy az egybeírás-különírás a hétköznapi használatban sokkal jelentősebb mértékben okoz problémát, mint bármelyik másik hibatípus, a kis- és nagyköjtjel használata pedig még nyomdai anyagokban is meglehetősen gyakran hibás.

Hipotézisem helyességének ellenőrzésére végeztem egy kutatást, melynek keretében közterületeken elhelyezett feliratokat, hirdetések gyűjtöttem össze, majd elemeztem azok helyesírását.

2. A leggyakoribb és „legkínosabb” helyesírási hibákról

Bár tudományos kutatásokat nem találtam a témában, született néhány felmérés és publikáció azzal kapcsolatban, hogy a közvélemény milyen típusú helyesírási hibákat tart a leggyakoribbnak, illetve a legzavaróbbnak. Ezek többnyire internetes fórumokon vagy internetes folyóiratokban jelentek meg. Ezen írásokat felhasználva és összegezve szeretném bemutatni, mit gondolnak az emberek (akár a saját) nyelvi tévesztéseikről, és egy felméréssel alátámasztani saját elképzelésemet is ebben a témában.

Egy Eduline-on megjelent cikk (Eduline, 2015a) például konkrét példákat hoz fel arra, hogy melyik hibákat tartják a leggyakoribbnak. Az írás – nem tudjuk, mi alapján, ki(k)nek a körében végzett felmérést használva – könnyen összekeverhető szavakat említ, melyek bár leírva egy-két betűben különböznek, jelentésük teljesen eltér. (Pl.: *egyelőre–egyenlőre, fáradtság–fáradtság, helység–helyiség*.) Csak szószintű hibákról olvashatunk tehát itt, központosítási tévesztésekkel, egybe- és különírással nem foglalkozik a szerző. Mivel a példanyag meglehetősen szűk területről való, ezek alapján tendenciát is nehéz lenne megfogalmazni. De azzal kapcsolatban is lehetnek kérdéseink, kétségeink – főleg a kutatás módszertani, részletes tartalmi leírása hiányában –, hogy valóban ezek-e a legjellemzőbb grammatikai hiányosságai az átlagembernek.

Ugyanezt a problémát az Eduline egy másik cikke (Eduline, 2015b) is felhossa. Eszerint a helytelenül használt nagy kezdőbetűkre, igeikötőkre, ly-es és j-s szavak, hosszú és rövid magán- és mássalhangzók elhibázására panaszkodnak a legtöbben a helyesírási fórumok kommentjeiben. (Vagyis itt már azt is tudjuk, honnan gyűjtött anyagot a cikk szerzője.) Felmerült még a „d” végződésű igék felszólító módú alakjának rossz alkalmazása, illetve az *emiatt, amiatt* kifejezések helyett az *ez miatt, az miatt* használata. Egybe- és különírással itt sem foglalkozott a szerző, szerkesztő.

A Nyelv és Tudomány című tudománynépszerűsítő portál magyartanárok segítségével állított össze egy listát az általuk leggyakoribbnak vélt tíz helyesírási hibáról (Nyest, 2012). Ezen a földrajzi nevek, dátumok, hasonulások leírása, valamint nagybetűk használata szerepelt előkelő helyen. Az ly-es, j-s szavak helyesírása, illetve a hosszú és rövid magánhangzók felcserélése ismételtelen megjelenik. Újdonságként háromszor is feltűnik az egybeírás és különírás nehézsége, az állandósult szókapcsolatok és a hat szótagos szabály kapcsán. Első helyre a hidak helyesírását helyezték, másodikra a dátumokat, különös hangsúlyt fektetve az *április 1-jén* leírására (érdekes, hogy az itt még hibásnak jelölt formát a Helyesírási szabályzat javított változata már elfogadja). Harmadik helyre került az *időjárás-jelentés* és a hat szótagos szabály. Ezt követi a *higgy* gyj-vel, valamint a *húsvét*, és más ünnepek, nevezetes napok nagybetűvel írása.

Hatodik helyet érdemelt ki a *nyitva tartás* mint szókapcsolat, amelynek helyesírása szintén változott később, a szabályzat átalakítása során. Hetedikként a *kulturális* hosszú ú-val, majd a *muszáj* következik ly-lyel. Utolsó előtti a *New York-i*, egybeírva és kisbetűvel. A listát az *összevissza* zárja, kötőjellel. Bár ez a tanulmány is konkrét példákkal, nem pedig jelenségekkel, tendenciákkal foglalkozik, ezek a példák – számomra legalábbis úgy tűnik, – pontosabb képet mutatnak a témával kapcsolatos magyarországi helyzetről.

A helyesírás.mta.hu (L. ZS. – K. R., 2014) nagyjából hasonlóan vélekedik, kisebb eltérésekkel. A felmérés a portál Facebook-oldalán végzett közvélemény-kutatás alapján készült. Az érkezett hozzászólások alapján tizedik helyre került a birtokos személyjelek ly-lyel írása (például: *milye, valamilye, semmilye*). A -d végződésű igék (*mond, küld*) felszólító alakja a következő. Nyolcadik helyen áll a *mindig* hosszú í-vel, hetedikén pedig a szóvégi -u, -ú, -ü, -ű helytelen használata például a *falu, áru* szavakban. Az indokolatlan nagy kezdőbetűk (különösen a *húsvét, veled* szavakban) itt is helyet érdemeltek. Középmezőnyben végzett az egybeírás-különírás (*autóvásárlás, álláshirdetés, iskolaigazgató*). Egyedül ebben a kutatásban jelenik meg a központosítás, konkrétan a vesszők használata. „Dobogós” lett a mássalhangzók megnyújtása (az *utána, lesz* példákban). Második helyen találjuk az igekötőket (*meg tudom csinálni, kimegyek*). Egyáltalán nem meglepő módon a „versenyt” az ly-es, j-s szavak nyerték, azon belül is a *muszáj*.

Összességében megállapíthatjuk, hogy az ly-es és j-s szavak, a nagy kezdőbetűk, a hasonulások és a hosszú és rövid magánhangzók okozzák a legtöbb kellemetlenséget a helyesírásban a közvélemény szerint. Az egybeírás-különírás négyből kettő mérésben szerepel, egyikben sem előkelő helyen, a kis- és nagyköjtőjel mint hibaforrás pedig még kevesebb figyelmet kap.

3. A kutatásom

3.1. Hipotézis

Felmérésem kezdetén azt feltételeztem, hogy az egybe- és különírás problémái többségben lesznek az összes többi helyesírási hibával szemben. Ezt az elméletemet egyrészt arra alapoztam, hogy tanulmányaink során jóval kevesebb hangsúlyt fektetünk rájuk, mint mondjuk az ly-es, j-s szavak helyesírására vagy a hosszú és rövid magánhangzók megfelelő használatára. Bár (jó esetben) megtanuljuk a hat szótagos szabályt, alkalmazni már nem tudjuk, az ennél bonyolultabb nyelvi megkötéseknek pedig még a gondolatától is visszariadunk. Másrészt e téma valóban nem is mindig könnyű, bizonyos esetekben viszonylag komplikált módon állapíthatjuk meg egy szerkezet helyes írásmódját.

Biztos voltam abban is, hogy a kis- és nagyköjtőjelek használata gondot fog okozni. Ennek a jelenségnek, ha lehet, még „mostohább sorsa” van: tapasztalataim szerint nagyon sok ember verekedik át magát az iskolákon úgy, hogy nem is találkozik az erre vonatkozó szabályokkal, a két kötőjel hosszúságának különbségével és annak jelentésével.

Abból, hogy első ránézésre ezeket a hibákat – a közterületeken elhelyezett feliratok alapján – nagy számban elkövetik a kulturális intézmények képviselői is, arra következtettem, hogy az ilyen típusú tévesztéseket nem érezzük igazán kínosnak sem. Talán hatással lehet erre az is, hogy a szövegszerkesztők helyesírás-ellenőrző programjai is gyakran rosszul szűrik e problémát.

3.2. Az adatfelvétel körülményei és a kutatás módszere

Kutatásomban Kaposvár frekventáltabb helyeire koncentráltam. Hirdetéseket és feliratokat gyűjtöttem össze közterületeken, illetve közszolgálati, nyilvános terekben. Pontosabban a város főterén, a Fő utcán, az Ady Endre utcában, a Noszlopy Gáspár utcában, a Dózsa György utcában, a Zárda utcában és a Kontrássy utcában, valamint a Corso, a Plaza, a Városháza, a két buszmegálló és a vasútállomás környékén – tulajdonképpen Kaposvár belvárosában. Nehézséget jelentett az anyaggyűjtés során a magánterületen történő fényképezés tilalma, ezért, ahol egyértelmű tiltással találkoztam (például a Plaza és a Corso, üzleteinek belső tereiben), ott csak a környékről gyűjtöttem képeket. Ugyanezen okból a távolsági buszmegállóból is kevesebb adatot sikerült beszereznem.

Az említett tíz területen az összes hozzáférhető hirdetést és feliratot kigyűjtöttem, elemeztem és kategorizáltam az elhelyezkedés, a hibás kifejezések száma és típusa alapján. A mintákat Excel-táblázatba rendeztem, majd különböző szűrések segítségével összesítettem az adatokat.

Közel ezer darab feliratot sikerült lemásolnom. Figyelmen kívül hagytam az idegen nyelvű felhívásokat, mivel elsősorban a magyar helyesírási és nyelvhelyességi hibákra fókuszáltam. Külön jelöltem azt is, ha kéziratos vagy nyomtatott szövegről volt szó, mert azt feltételeztem, hogy a szövegszerkesztők automatikus helyesírás-ellenőrző rendszere jelentősen befolyásolhatja az eredményt. Anyagom túlnyomó többségben üzletek, éttermek kirakataiból származik, de iskolák, múzeumok, szórakozóhelyek, mozik, ingatlanközvetítők, parkolók, utazási irodák, színházak, nyelvvizsgaközpontok és közösségi házak felhívásai is jelentős számban képviselik magukat. Így nagyjából képet kaptam arról is, hogy a város különböző szolgáltatói mennyiben térnek el helyesírási szempontból.

A felmérést 2016 októberében végeztem. Ez azért is meghatározó, mert a Magyar helyesírás szabályai 11. kiadása szeptemberig még alkalmazható volt, onnantól viszont már csak a 12. kiadás útmutatásai elfogadhatók. Pontosabban a 12. kiadás már 2015. szeptember 1-jétől érvényes, a kötelező alkalmazásra adott türelmi idő 2016. szeptember 1-jén járt le (EduLine, 2016). Emiatt külön fejezeteket szentelek egyes típushibáknak, amelyek a két kiadás különbségéből (is) eredeztethetők (pl.: *nyitva tartás/nyitvatartás*).

Célom az volt, hogy feltérképezzem, milyen típusú hibák számítanak gyakorinak a városban, és hogy a kapott eredmények mennyire vannak összhangban hipotézisemmel, illetve a közvélemény által felállított ranglistákkal. Bár az általam gyűjtött minta sem számszerűen, sem területileg nem akkora, hogy az eredményekből általánosíthassunk, úgy gondolom, hogy egy megyeszékhely gondozott, igényes belvárosából kapott összkép mégis figyelemfelkeltő lehet.

4. A kutatás eredményei

4.1. A leggyakrabban előforduló hibatípusok Kaposvár belvárosának feliratain

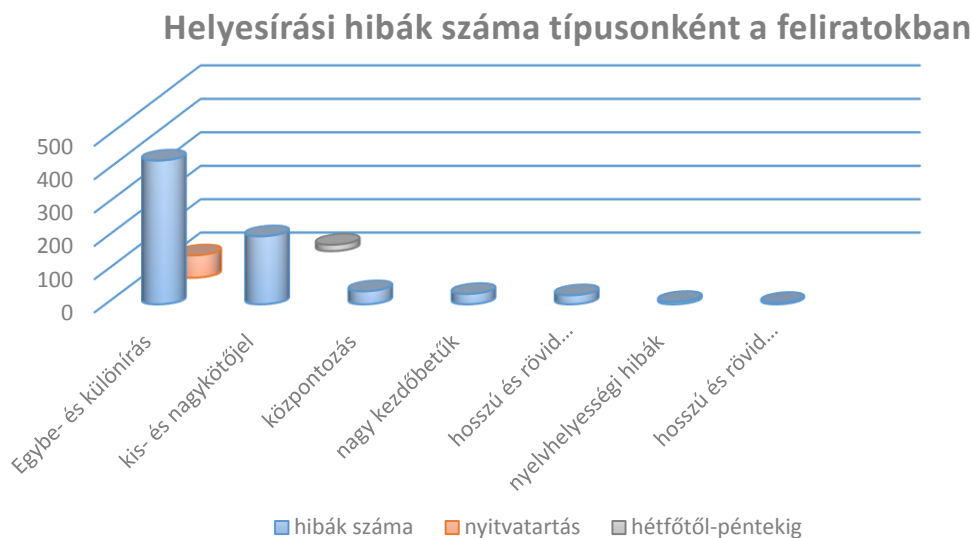
Az összegyűjtött anyagban 966 felirat szerepelt. Ebből 387 (40,06%) hibátlan volt, a maradék 579 (59,94%) hibás. Előfordult, hogy egy feliraton több hibatípus is megjelent. Az előforduló hibatípusok összesítése az 1. ábrán látható.

Az egybe- és különírást összesen 431 alkalommal rontották el. Ebből 67 a nyitvatartás felirat volt, ami elvileg összefügghet(ne) a helyesírási szabályzat változásaival. 204 hiba származott a kis- és nagyköötőjelek helytelen írásmódjából.

A központosítás 39 feliratban okozott problémát, míg a nagy kezdőbetűk használata 31-ben. A hosszú és rövid magánhangzókat 27-szer cserélték fel (ezzel szemben mássalhangzókat csak négyszer). 19 helyen találtam „*hétfőtől-péntekig*” feliratot, ezeket külön kategóriába soroltam, mert igazán egy hibatípushoz sem köthető szorosan.

A példák elemzése során hét nyelvhelyességi hibával találkoztam. Bár az Eduline-on megjelenő cikk kulcsfontosságú problémának tartotta, a helység-helyiség szavak felcserélése csak egyszer fordult elő. Az ly-es, j-s szavak helyesírása sehol nem okozott problémát.

1. ábra: Helyesírási hibák száma hibatípusonként Kaposvár belvárosában (saját szerkesztés)

A következőkben az általam talált, leggyakrabban előforduló hibatípusokról (egybe- és különírásról, kis- és nagyköjtőjelek használatáról) írok részletesebben. A többi hibatípust a kis előfordulás miatt itt most nem részletezem.

4.1.1. Az egybeírás-különírás hibái a feliratokon

Ebben az alfejezetben összegyűjtöm, melyek azok a szabályok az egybe- és különírás kapcsán, amelyeket bizonyos feliratok készítőinek nem sikerült betartaniuk. Ezeket olyan példákkal illusztrálom, melyekkel kutatásom során találkoztam.

Az egyik legjellemzőbb egybe- és különírással kapcsolatos probléma a tulajdonnevet tartalmazó összetételekhez kapcsolódott (*Szép-kártya*, *Erzsébet-utalvány*, *Salvana-termék*, *Kaposvár-kártya*, *Mikulás-bál*). Ezeket legtöbbször különírták, bár a szabály szerint „ha egy tulajdonnév valamilyen jelöletlen összetételt alkot egy köznévvvel [...], akkor a két tagot kötőjellel kell összekapcsolni.” (OH, 135.)

A helyzetet bonyolítja, „ha a tulajdonnévi előtagú összetételhez újabb utótag járul.” (OH, 135.) Ilyenkor „a megfelelő tagolás érdekében azt is kötőjellel kell kapcsolni” (OH, 135.) (*Erzsébet-utalvány-elfogadóhely* – ez a példa olyan szempontból valóban nem egyszerű, hogy egy mozgószabályt is alkalmazni kell a helyes íráshoz.)

Szintén nehézséget okozott az anyagneves szerkezetek használata, ahol „az előtag azt jelöli, hogy az utótagként megnevezett tárgy milyen anyagból készült.” (OH, 117.) „Az anyagnévi jelzőt akkor kell egybeírni a jelzett szóval, ha mind a kettő egyszerű szerkezetű, tehát 1+1 felépítésűek.” (OH, 117.) (*A szövetkabát, téglalakás, bronzmakettet egybeírandó, de arany ékszerek külön.*)

Figyelmet érdemelnek még a jelöletlen tárgyas, határozós, birtokos jelzős szerkezetek (*levélátvétel, menetjegy-árusítás, varrógépjavítás, autóbusz-pályaudvar*). „Ha a tárgyrag, abirtokos személyjel vagy a határozóragok elmaradnak a szerkezetből, mindig összetett szó jön létre...” (OH, 97.) Ennek megfelelően ezeket mind egybeírjuk.

A jelöletlen viszonyok közé tartoznak (így egybeírandók) a jelentéssűrítő összetett szavak (*főpróbabérlet, konyhabútor, gyalogosfelüljáró, vendégparkoló*). Ezek „abban térnek el a többi jelöletlen viszonyítást tartalmazó összetételtől, hogy nem vezethetők vissza formailag egyetlen szószerkezetre.” (OH, 97., illetve AkH, 111. szabály) „Az alárendelő viszony minőségét [...] közelebről egyértelműen nem tudjuk meghatározni. Az ilyen nehezen elemezhető összetételek jelentéstartalmát valamiféle alárendelő (jelzős vagy határozóból és jelzőből álló) szerkezettel oldhatjuk föl.” (A. Jászó, 1994: 277) Ezeknek összetett szavaknak a szófaja általában főnév (*kismamaruha, kölcsönzőrendszer, parkolójegy*), s bár különírva nem értelmesek, de legalábbis értelemzavaró hatásuk lehet.

Ezzel szemben vannak szókapcsolatok, amelyeknél az írásmód nagyon is meghatározza a jelentést. „A külön- és az egybeírás bizonyos szavak esetében értelmi különbség okozója is lehet.” (AkH, 107. szabály)

Kellemetlen félreértésekhez vezethet például, ha *gáz fűtést* írunk *gázfűtés* helyett (hiszen ki akar olyan házba költözni, ahol kínosan rossz a fűtés...). A *nem dohányzóvá nyilvánított terület* egyszerűen arra hívja fel a figyelmet, hogy ez nem egy dohányzásra kijelölt terület, míg a *nemdohányzóvá nyilvánított terület* határozottan tiltja a cigarettázást. A szabad strand jelenthet egy nem megszállás alatt álló vízparti üdülőhelyet, a szabadstrand viszont ingyenes. A *svéd- és nyirokmasszőr* svédmasszázszt és nyirokmasszázszt biztosít klienseinek, különírva viszont (*svéd és nyirok masszőr*) a masszőr Svédországból származik (ez egyben példa a jelentéssűrítő összetett szavakra is, hiszen a *nyirok masszőr* kevésbé értelmes, ám derűltégre adhat okot). A *legnagyobb magyar hírlap választék* pedig percekig tartó sakkozást biztosít az elmulasztott nagybetűkkel és egybeírásokkal (hogy ez vajon egy Széchenyiről szóló hírlap választéka, a Magyar Hírlap legnagyobb választéka, vagy Magyarországon a legnagyobb hírlapválaszték)...

Talán kicsit ismertebbnek számít a szótagszámlálási szabály, ennek ellenére nagyon sokszor belefutottam a helytelen használatába. Gyakran megfélekedünk róla, hogy a feltételek teljesüléséhez nem elég, ha hat szótagonál többől áll egy szó. „A két egyszerűközszóból alakult alárendelő összetételeket (akárhány szótagból állnak is) egybeírjuk...” (AkH, 139. szabály) (*fogyatékoságbarát*, és nem *fogyatékoság-barát*) „A hat szótagonál hosszabb többszörös összetételeket kötőjellel tagoljuk a két fő összetételi tag határán.” (AkH, 139. szabály) (Pl.: *városgondnokság-vezető, menetjegy-árusítás, időpont-egyeztetés*.)

Mivel a túl hosszú nyúlt szavak legtöbbször értelemzavaróak lehetnek, nem beszélve arról, mennyivel nagyobb a hibázási lehetőség (egyáltalán nem voltam meglepve, hogy a „*hajszerkezet-regeneráló kezelések*”-et nem sikerült helyesen leírni), a magyar helyesírás szabályai is a „szerkezetes megoldást” javasolja. (AkH, 139. szabály)

„Ha két vagy több egymás után következő összetett szónak azonos az utótagja vagy az előtagja, rendszerint csak az utolsó, illetőleg csak az első összetett szót írjuk ki teljes alakjában. Ilyenkor az elhagyott közös utótagra, illetőleg előtagra kötőjellel utalunk.” (AkH, 263. szabály) (Pl.: *cégtáblák, névtáblák* → *cég- és névtáblák*.) A kötőjel hiánya vagy éppen felesleges jelenléte egy-egy szószerkezetben utalhat figyelmetlenségre, de arra is, hogy a felirat készítője nem volt tisztában a különálló szavak helyesírásával. Nem helyes például a *modern- és stíl képerkeztetés* (a modern képerkeztetés eredetileg különírandó, a modernkép-keztetés viszont kötőjeles, de máshol), sem az *élet, -baleset biztosítás* (hiszen a kötőjelnek az *élet* után, a vessző előtt kellene állnia, a balesetbiztosítás viszont egybeírandó). Az *ezüst használati és dísz tárgy javítás, készítés* az egyik legjobb példa arra, hogy miért érdemes néha mondatban vagy a birtokviszonyt jelölve megfogalmazni valamit, egy szó helyett (Például: *Ezüst használati és dísz tárgyak javítását és készítését vállaljuk!*). A *használati tárgy* ugyan még helyes, de a *használatitárgy-javítást* a mozgószabály szerint egybeírjuk és a *javításhoz* kötőjellel kötjük.

Nyitvatartás

Két okból tartottam fontosnak külön tárgyalni a témát: egyrészt azért, mert az egybe- és különírási helyesírási hibák 15,5%-a a nyitvatartás helytelen írásmódjából eredt, másrészt, mert ez elmúlt két évben a szó írásmódja megváltozott. A magyar helyesírás szabályai 12. kiadásában A megváltozott helyesírású szavak jegyzékében szerepel a *nyitva tartás*, melyet ezentúl (üzemidő jelentésben) egybeírva (*nyitvatartás*) fogadunk el helyesnek. Miközben a leggyakrabban felbukkanó feliratok közé tartozik, úgy vettem észre, hogy az emberek többsége meglepően bizonytalan a szó helyesírásával kapcsolatban. Összesen 81 ilyen hirdetőtáblával találkoztam, ebből 67 (83%) különírta, 14 (17%) egybe. (Lásd a 2. ábrán.)

2. ábra: „Nyitvatartás” és „nyitva tartás” (saját szerkesztés)

Korábban a szókapcsolatot különírtuk, mivel „a raggal jelölt tárgyas, határozós, valamint a birtokos jelzős kapcsolatok tagjait általában különírjuk egymástól...” (AkH, 106. szabály)

A 12. kiadás alapján „ha jelentésváltozás történt (a jelentés »üzemidő«), akkor egybe kell írni a szót.” (Helyesírás.mta.hu, 2016) Joggal felvethetnénk, hogy a sok helytelenül írt alak oka egyszerűen az, hogy a feliratokat még nem sikerült a változásoknak megfelelően módosítani. A 17% viszont azt bizonyítja, hogy nem maradt teljesen észrevétlen a szabályváltozás. Fennáll természetesen az a másik lehetőség is (és én személy szerint inkább ezt tartom reálisnak...), miszerint ezek a feliratok már a változások előtt is egybeírva szerepeltek a kirakatok ajtajain. Ez pedig visszavezet az eredeti problémára, hiszen így vagy úgy, de a nyitvatartási idő nagy százalékban helytelenül volt leírva.

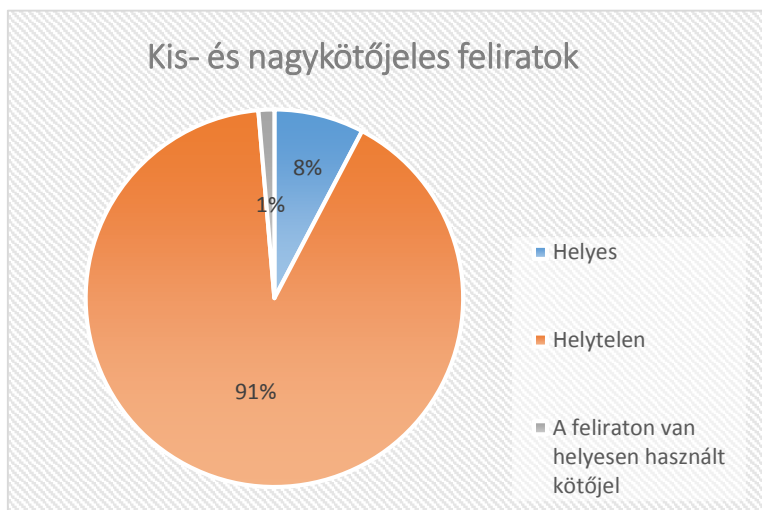
4.1.2. Kis- és nagyköjtőjelek hibái a feliratokon

A második leggyakoribb helyesírási hiba, amivel kutatásom során találkoztam a kis- és nagyköjtőjelek helytelen használata volt. Idesorolható a kisköjtőjel használata nagyköjtőjel helyett és a tól-ig viszony kétszeres jelölése (*hétfőtől-péntekig, október 29. – november 1. között*, stb.).

Az utóbbit nem számítva összesen 234 olyan feliratot találtam, ahol a nagyköjtőjel használata indokolt lett volna. Elemzésükkor nem vettem figyelembe azt a tizenhármat, amely kézírással készült (mivel a kis- és nagyköjtőjel szabályai kézírás esetén nehezebben követhetők). A maradék 221-ből 201 helytelennek bizonyult. A maradék húsz feliratról háromnál helyesen és helytelenül is megtalálhatóak az időtartamok, 17 hibátlan volt.

Az adatok azt mutatják (lásd a 3. ábrán), hogy Kaposvár lakóinak (de legalábbis a feliratok készítőinek) csaknem kilencven százaléka egyáltalán nincs tisztában a nagyköötjel létezésével.

3. ábra: Kis- és nagyköötjeles feliratok (saját szerkesztés)

„Ha két szó kapcsolata valamettől valameddig terjedő viszonyt érzékeltet, és ezt a kettős határozót nem ragos alak fejezi ki, nagyköötjelet kell használni.” (OH, 353.) Így például ha azt akarjuk kifejezni, hogy egy üzlet kilenctől tizenhét óráig nyitva tart, úgy a helyes alak a *9.00 – 17.00*, ugyanígy a hétfőtől péntekig intervallumot jelölhetjük így: *hétfő–péntek* (ellenben a *9.00-17.00* és a *hétfő-péntek* nem helyes). Szintén nagyköötjelet használunk, ha valakinek a születési és halálozási évszámát adjuk meg (1776–1836), vagy azt, hogy mennyi élt egy bizonyos házban.

Mivel a nagyköötjel ebben a formában tól–ig viszonyt fejez ki, nincs szükség ennek a megerősítésére ragozással. (Mivel a feliratokon kisköötjelet alkalmaztak, következő példaimnál én is így teszek, de jelentésük itt természetesen nagyköötjelnek felel meg.) A *hétfőtől-péntekig* kifejezés például hibás, hiszen a köötjel önmagában érzékelteti az időtartamot. Elfogadható lenne mind a *hétfő-péntek*, mind a *hétfőtől péntekig* használata. Ugyanez vonatkozik a *2016. október 29. - november 1. között* feliratra is.

4.2. Az írásmódból és a felirat „származásából” adódó következtetések

Egy felirat milyenségére sok minden hatással lehet. Például, hogy ki, milyen eszközzel, milyen céllal készítette. Az alábbiakban néhány ok-okozati összefüggést szeretnék megerősíteni, illetve megcáfolni.

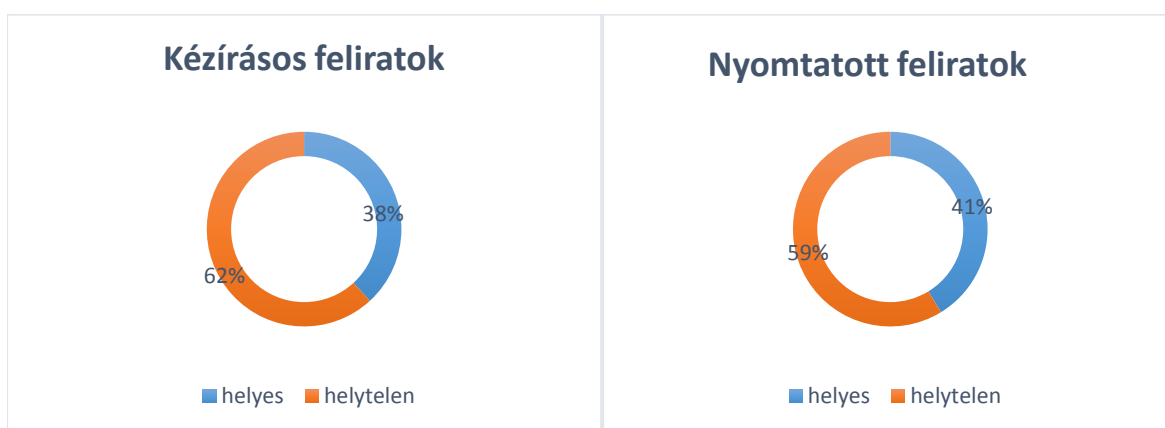
Feltételezhető, hogy a szövegszerkesztő programok helyesírás-ellenőrző rendszere hatással lehet egy adott felirat helyesírására, ezért összevettem a kézirásos és nyomtatott szövegek hibáinak arányát. Az általam vizsgált 966 feliratból 55 készült kézírással, 911 pedig nyomtatással. Mint azt a 4. ábra is mutatja, a kézirásos szövegek 38%-a (21 felirat) helyes, 62%-a (34 felirat) helytelen, míg a nyomtatott szövegek 41%-a (376 felirat) helyes és 59%-a (535 felirat) helytelen. A kézirásos és nyomtatott feliratok helyesírása közötti különbség tehát nem számot-

tevő. A számszerű eredmények alapján a szövegszerkesztő nincs hatással a feliratok helyességére. Egy másik lehetőség, hogy a szövegszerkesztők helyesírás-ellenőrző programjai sem az egybe- és különírás, sem a kis- és nagyköjtjel hibáit nem szűrik hatékonyan, és ez egyben magyarázat is lehet arra, hogy miért ez a két hibatípus dominál a feliratokon.

Mivel a vizsgált mintában a kézirásos feliratok száma nagyon kevés, nem szabad messzeemenő következtetéseket levonni a kaposvári emberek kézírására vonatkozóan. Az azonban megállapítható, hogy a szövegszerkesztővel vagy nyomdai úton előállított feliratokat sem korrektúrázták nagy számban.

4. ábra: Helyesírási hibák aránya kézirásos és nyomtatott feliratokon Kaposvár belvárosában (saját szerkesztés)

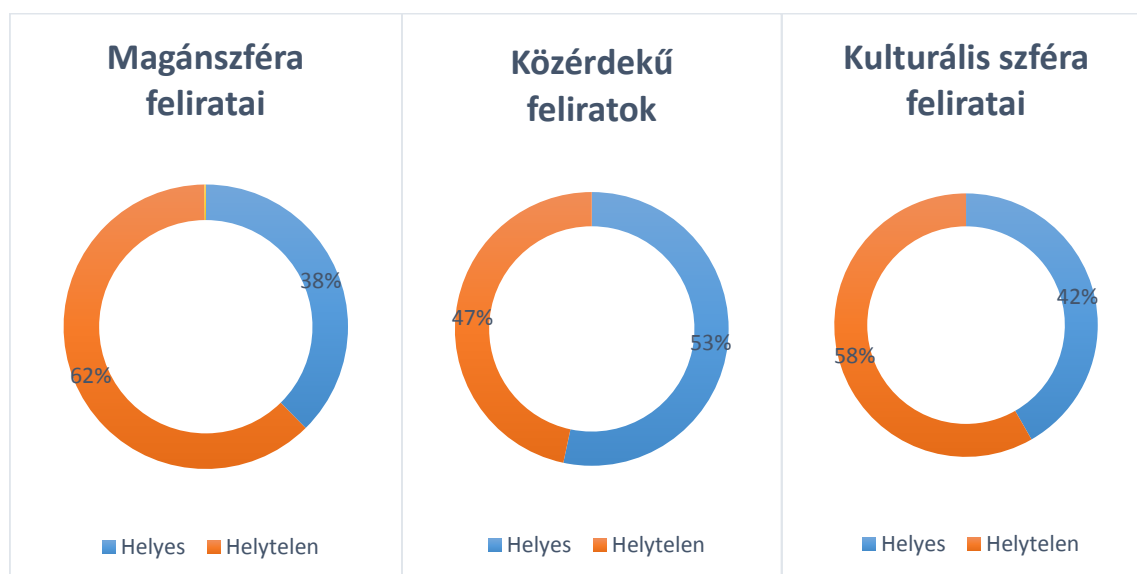

Érdekesnek tartottam még, hogy a különböző szolgáltatók által készített feliratokban milyen arányban találok hibákat. Eszerint három csoportra osztottam őket. A bankok, üzletek és vendéglátó egységek hirdetéseit a „magánszféra feliratai” kategóriába soroltam. „Közérdekű feliratok” a parkolók, utcanévtáblák, munkaügyi központok, vízművek, valamint a városháza feliratai. A „kulturális intézmények feliratai” közé pedig az iskolák, múzeumok, szórakozóhelyek, színházak, mozik, közösségi terek, nyelvvizsgaközpontok által kifüggesztett hirdetéseit tartoztak. Az „illendőség” azt kíváná, hogy az utóbbi két terület dolgozói kevesebb hibát vétessenek.

A 699 privát feliratból 435 helytelen volt, 263 pedig helyes. Összesen 105 közérdekű hirdetést találtam, ebből 49 hibás, 56 hibátlan. (Kutatásaim során először számbeli fölényben vannak a helyesen írt szövegek, ami annak is betudható, hogy ebben a csoportban található a legtöbb állandó, talán jobban átgondolt felirat, mint például az utcanévtáblák szövegei.) A kulturális intézmények 163-ból 95-ször ejtettek hibát, 68-szor nem. (Ez az arány már meglepetés lehet.)

Várakozásomnak megfelelően tehát a magánszféra esetében tapasztaltam a legnagyobb hibaszázalékot (a feliratok 62%-a hibás volt). Meglepetésszerűen hatott viszont, hogy a kulturális intézmények hibás feliratainak aránya mindössze 4%-kal maradt el a magánszféra eredménye mögött (58%). És a helytelen feliratok aránya még mindig viszonylag magas a közérdekű hirdetéseknél is (47%), bár észrevehetően alacsonyabb, mint a másik két csoportban. (Lásd 5. ábra). Arra azonban mindenképpen felhívnam a figyelmet, hogy a magánszféra 62%-ban hibás felirataihoz képest a közületek és egyéb kulturális tevékenységet végző társadalmi szervezetek feliratai is 54%-ban hibásak.

5. ábra: Hibás és hibátlan feliratok aránya szolgáltatótípusonként Kaposvár belvárosában (saját szerkesztés)

5. Összegzés

Foglalkoztatott a probléma, hogy milyen típusú helyesírási hibákat tartunk súlyosnak és gyakorinak, illetve, hogy ez mennyire van összhangban a hibák tényleges arányával. Kutatásomat Kaposvár belvárosára terjesztettem ki.

A témát aktuálisnak éreztem A magyar helyesírás szabályai tizenkettedik kiadásának hatályba lépése, illetve a témában újra és újra fellobbanó viták miatt. Az általam olvasott felmérésekből arra következtettem, hogy a közvélemény grammatikai értelemben elsősorban az ly-es, j-s szavak, a nagy kezdőbetűk, a hosszú és rövid magánhangzók és a hasonulások eltévesztését tartja rendszeresnek vagy kínosnak.

Én ezzel szemben az egybe- és különírásból eredő helyesírási hibákat jelentősebbnek éreztem, mivel hipotézisem szerint a hibák nagy részét ezek teszik ki, ráadásul a helytelen írásmódnak értelemzavaró következményei lehetnek. Emellett úgy gondoltam, a kis- és nagykötőjelek használata is sokaknak fog problémát okozni. Elgondolkodtatott az is, vajon van-e bármilyen hatással a környezet, a feliratok készítője vagy épp a szövegszerkesztő használata a feliratok helyesírására.

Hogy feltevése(i)met alátámasszam, összegyűjtöttem az összes elérhető feliratot a város tíz frekvenciált területén. Az adatok engem igazoltak. Az egybe- és különírás (még a *nyitvatartás* feliratok figyelmen kívül hagyásával is) egyértelműen a leggyakoribb hibaforrás volt. Ennek több oka is lehet, például hogy az iskolákban nem elég hangsúlyos az erre vonatkozó szabályok oktatása, de az angol nyelvtudás széleskörű terjedése és használata szintén hatással lehet a hibák számára, mivel az ide vonatkozó szabályok az angolban a magyar nyelvtől teljesen eltérőek. Egyfajta ördögi kör is kialakul: ha nem tartjuk fontosnak odafigyelni a helyes írásmódra, gyakrabban hibázunk, amit pedig a közterületek hibás feliratai, reklámszövegei akaratlanul is megerősítenek bennünk. Az egybe- és különírás esetében azonban a tévesztés nemcsak a felirat készítőjének okoz kellemetlenséget, de félreértések forrása is lehet.

A kis- és nagyköötőjelekkel kapcsolatban arra a megállapításra jutottam, hogy igen kevesen vannak, akik tudnak a szabály létezéséről. Bár (ahogy ezt korábban is említettem) a közérdekű feliratok nagyobb százaléka hibátlan, a köötőjelek itt is nehézséget jelentettek. A probléma forrása egyértelműen az lehet, hogy az oktatás folyamán – talán a kézírás dominanciája miatt – ez a probléma alig kerül elő.

A kézírásos és nyomtatott szövegek összehasonlításakor azt a meglepő eredményt kaptam, hogy a szövegszerkesztő használata alig befolyásolja a helyesírási hibák számát. Ez eredhet abból is, hogy a kis- és nagyköötőjelekre, illetve az egybe- és különírára vonatkozó hibákat nehezen szűri a helyesírás-ellenőrző program, így a tévesztések többségét egyáltalán nem javítja.

A feliratokat az alapján is vizsgáltam, hogy ki készítette őket. Három csoportba (magán-szféra, közérdekű, kulturális sféra) rendezve a kutatási anyagot, azt tapasztaltam, hogy a „leg-helyesebbek” a közérdekű feliratok. Azt is megállapítottam, hogy a közületek és a magánszféra ugyanolyan mértékben tudatos és pontos (vagy inkább pontatlan!), ha helyesírásról van szó.

Bár az anyaggyűjtés folyamán rengeteg információt sikerült összeszedni, ez sokszor nem volt elég szabályszerűségek megállapítására (például a kézírásos feliratok esetében).

A továbbiakban szívesen kiterjeszteném a kutatásomat Kaposvár egész területére. Érdekes volna látni, ahogy kirajzolódik a város egyfajta „helyesírási térképe”. Ebben a dolgozatban nem vállalkoztam arra, hogy a vizsgált jelenségek okait is tényekkel támasszam alá, úgy gondolom, hogy egy erre vonatkozó mérés is érdekes lehetne. Talán a legfontosabb mégis az lenne, hogy megoldásokat találjunk az általam bemutatott problémákra.

Kutatási céljaimmal és eredményeimmel szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az írásképünk nemcsak igényességünkről árulkodik, de amit leírunk, az nagyon gyakran nem is azt jelenti, amit közölni szeretnénk.

6. Irodalom

- AkH (2015): Magyar Tudományos Akadémia: A magyar helyesírás szabályai. 12. kiadás. Akadémiai Kiadó, Budapest. p. 51., 52., 53., 60., 119.
- Eduline (2015a): [Szerző nélkül]: A leggyakoribb helyesírási hibák: ezeket majdnem mindenki rosszul írja. In: Eduline, [online] cop. 2015. 10. 02. [2017. 01. 05.] <URL: http://eduline.hu/kozoktatas/2015/10/2/A_leggyakoribb_helyesirasi_hibak_ezeket_maj_8F5PZL.
- Eduline (2015b): [Szerző nélkül]: Kínos helyesírási hibák: ez a tíz legidegesítőbb baki. In: Eduline, [online] cop. 2015. 02. 22. [2017. 01. 05.] <URL: http://eduline.hu/kozoktatas/2015/2/22/a_leggyakoribb_helyesirasi_bakik_KKLNAP
- Eduline (2016): [Szerző nélkül]: Itt vannak az új helyesírási szabályok: lejárt a türelmi idő. In: Eduline, [online] cop. 2016. 09. 09. [2017.01.29.] <URL: http://eduline.hu/felnottkepzes/2016/9/9/Megvaltoztak_a_helyesiras_szabalyai_lejart_15UPY8.
- Fejes László (2012): A tíz leggyakoribb helyesírási hiba. In: Nyelv és Tudomány [online] cop. 2012. 09. 11. [2017. 01. 05.] <URL: <http://www.nyest.hu/hirek/a-tiz-leggyakoribb-helyesirasi-hiba>.
- Jászó Anna, A. (szerk.) (1994): A magyar nyelv könyve. Trezor Kiadó, Budapest. p. 277.

- Kolozsi Ádám (2016): Hüjesség, hüjesegebb, leghüjesegebb. In: Index, [online] cop. 2016. 04. 11. [2017. 01. 05.] <URL: http://index.hu/tudomany/2016/04/11/ezert_ataljuk_a_nyelvtant/>
- L. Zs. – K. R. (2014): A tíz legidegesítőbb helyesírási hiba. In: Helyesírás.mta.hu, [online] cop. 2014. 06. 18. [2017. 01. 05] <URL: <http://helyesiras.mta.hu/helyesiras/blog/show/legidegesitobb-helyesirasi-hiba>>
- OH (2005): Laczkó Krisztina – Mártonfi Attila: Helyesírás. Osiris, Budapest. p. 97., 117., 135., 353.